

podřizoval státní aparát. Ke konfliktům mezi zájmy uhlobaronů a velkoburžoazie jako celku docházelo na poli tvoření cen. Tento konflikt našel svůj výraz v rozporech mezi říšským ministerstvem hospodářství, zastávajícím zájmy velkoburžoazie jako celku, a orgány syndikátní organizace, vytvořené tzv. socializačním zákonem. Konflikty byly důkazem toho, že rozpory mezi jednotlivými skupinami monopolního kapitálu přes nucenou monopolizaci trvají dále.

Průkaznost těchto Brehmeho závěrů a celé práce je zesílena tím, že vedle množství soudobé literatury politické, ekonomické a sociální zpracoval autor stanoviska buržoazních komentátorů, kteří ukazují aplikaci tzv. socializačních zákonů v praxi. Tento účín by se býval ještě zvýšil bohatším využitím judikatury výmarské republiky, z níž by bylo zřejmo, jakým způsobem vykládala ustanovení „socializačních“ zákonů třídní justice buržoazní republiky. Podobný význam měly by i archiválie ústředních úřadů, např. říšského ministerstva hospodářství, z nichž by bylo např. možno zjišťovat, v jakém poměru byly reformistické odbory k buržoaznímu státu.

Předností práce je, že zasazuje výklad o socializačním zákonodárství do širokého rámce rozboru třídní a politické situace v Německu po skončení první světové války. Nebylo by však bývalo na škodu objasnit aspoň v hlavních rysech relace mezinárodněpolitické, které do značné míry přispěly k tomuto, jistě jen formálnímu ústupku buržoazie dělnictvu, jehož výrazem byly tzv. socializační zákony.

Závěrem lze říci, že Brehmeho práce splnila své poslání a ukázala, že tzv. socializace na začátku výmarské republiky nepřinesla zespolečnění výrobních prostředků, odstranění moci monopolů a osvobození práce od moci kapitálu. Naopak tzv. socializační zákony posílily moc monopolů a umožňovaly podřízení aparátu buržoazního státu moci monopolů.

Jaroslav Houser

Dr. Uwe-Jens Heuer, Allgemeines Landrecht und Klassenkampf, Berlin 1960, str. 290

Kniha mladého německého právního historika, učitele Humboldtovy university v Berlíně, pojednává o jedné z nejzávažnějších kapitol německých, resp. pruských dějin, tj. o vzniku Pruského všeobecného zemského práva (*Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, dále jen PLR, vydaném r. 1794).

Heuerova práce je hlubokým vědeckým pohledem do pozadí zahrnujícího pruského feudalismu, při čemž autor věnuje zejména pozornost zvláštnostem pruského feudálního státu, vlivům buržoazní revoluce ve Francii a lidovým hnutím v Polsku, bez kterých nemůžeme pochopit jednotlivá stádia boje o koncepci PLR.

V německé právněhistorické literatuře je recensovaná práce vůbec prvním pokusem o marxistický výklad historického procesu, který se odehrál v Prusku na konci 18. stol., to znamená v době, kdy se stal feudální právní řád neslučitelný se zájmy k vládě se deroucí buržoazie, která žádala dodržování určité zákonnosti a zjednodušování právního řádu.

Autorova zásluha není jen v tom, že dovedl boj o koncepci pruského Landrechtu zasadit do historických vývojových procesů, nýbrž i v tom, že se vypořádal úspěšně s analýsou ekonomických poměrů, aniž by se mohl opřít v tomto směru o novější zpracování těchto otázek v NDR (rukopis byl dokončen již v r. 1957).

Již z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že marxistická právní věda byla obohacena o závažnou práci, která podrobným prozkoumáním státu a práva ve významném období německé historie umožňuje soustředit se na klíčové body konce 18. stol. v Německu a také hodnotit nejen obecné, nýbrž i zvláštní rysy v tomto vývoji.

Aktuálnost tematu je dána i Heuerovým bojem proti buržoasnímu právnímu myšlení a zejména proti současným snahám západoněmecké právní vědy, v které je PLR dosud zcela v intencích fašistických názorů na přirozené právo vydáván za výraz nejvyšší právní kultury.

Každého historika a tím více právníka, který se blíže obeznámuje s problematikou PLR, napadá otázka, proč došlo v Prusku na sklonku feudalismu — v době kdy ve Francii již otevřeně vypukla buržoasní revoluce a v Evropě se feudální řád hluboce otřásal — k vydání kodifikace, která svým rozsahem nemá obdoby. V této souvislosti pak jistě také každý připomene známou skutečnost, že šlechta obvykle nebývá nakloněna kodifikačním práva.

Jedná se zde o velmi složitou otázku, kterou autor se zdarem rozřešil na základě rozboru poměru sil mezi jednotlivými třídami a vrstvami pruské feudální společnosti. Právní program ještě velmi slabé buržoasie shrnuje do 3 bodů:

- a) stanovení a provádění všech rozhodujících norem centralisovaným státem,
- b) založení těchto norem na principu formální rovnosti a
- c) vytvoření uspořádané a kontinuované aplikace práva.

„Tendence šlechty vyjít částečně vstříc buržoasním požadavkům neznamenalala objektivně nic jiného než pokus připravit udržení vlastních ekonomických mocenských posic na půdě buržoasního vývoje“ (str. 43).

Jedná se zde také o kořeny vývoje, který byl později charakterisován Leninem jako pruská cesta vývoje v zemědělství a za kterého značná část staré vykořisťovatelské třídy se stává součástí vládnoucí třídy nové. Heuer velmi správně zdůrazňuje význam tohoto procesu, mohl však více naznačit jeho následky pro další celoněmecký vývoj, zejména pro charakter německé buržoasie po roce 1871.

Mimoekonomické donucení má v Prusku stále základní politický a právní význam. Absolutní monarchie nemůže toto donucování odstranit, centralisace mimoekonomického donucení v zájmu celé vládnoucí třídy v rukou ústřední státní moci má však značný význam a naráží na odpor zemských sněmů. Tento odpor projevuje se také během celého období boje o koncepci PLR.

Ideologie tvůrců PLR byla ovlivňována jak buržoasií, tak i feudály. To se projevovalo konec konců nejvíce v hlavních základních principech PLR. Autor tyto základní principy shrnuje v následující zásady:

- a) kodifikace celého materiálního práva při zachování mimoekonomického donucení,
- b) proklamace zásady formální rovnosti v obecné části při zdůrazňování stavovských rozdílů v části zvláštní, a
- c) vytvoření takových právních předpisů, které by omezovaly absolutismus a zároveň sankcionovaly jeho státní aparát (str. 109—148).

V těchto principech se objevují rozpory, z kterých se vyvinula chronická právní krize. Krize, která se projevuje zejména v polovičitosti celé koncepce v tom, že „tento zákoník osvíceného patriarchálního despotismu, ... patří svými mravoučnými glosami, se svou právníckou neurčitostí a bezpáteřností, se svými ranami holí jako prostředkem mučení a trestání, ještě zcela do předrevoluční doby“ (Engels). Jeho prvky feudální a skutečnost že zároveň je předzvěstí prá-

va buržoasního, vede ovšem k naprosté nadvládě justice. Autoři PLR museli plně respektovat hlavní zájem junkerů, tj. další zajištění vykořisťování poddaných, a vyhovět zároveň hlavnímu požadavku buržoazie spočívajícímu ve vytvoření nedotknutelnosti soukromého vlastnictví a právní jistoty.

K rozporu mezi buržoasií a feudály přistupuje ovšem ještě další protiklad mezi buržoasií, feudály a sedláky a absolutním státem. Nejedná se zde pouze o cla a daně, které vybírá absolutní režim, nebo o merkantilismus, který naráží na odpor měšťanů i sedláků, nýbrž také o snahu centrální mocí celostátní kodifikací práva omezit libovůli junkerů — i když nikoliv v zájmu poddaných — a jejich decentralizační snahy. V tomto směru jsou snad autorovy vývody příliš strohé.

Rozsah recenze bohužel nedovoluje, abychom se zabývali velmi instruktivním a podnětným úsekem Heuerovy knihy o právních názorech, třídním původu a bojích členů komise, kteří po téměř 14 let (od r. 1780) vypracovali zákoník, který upravoval ve více než 19 000 paragrafech všechny v tehdejší Prusku existující právní vztahy.

První návrh zákoníku byl předložen k veřejné diskusi v letech 1784—1788 pod názvem Allgemeines Gesetzbuch für die Preussischen Staaten. Je zřejmé, že pouze kritika v intencích feudálních idejí, to znamená zpráva, mohla ohrozit jeho zásady. Není bez zajímavosti, že diskuse se zúčastnili většinou justiční úředníci a právníci, kteří nepocházeli z Pruska, a na jejichž připomínky nebyl samozřejmě brán zřetel. Hlubšího zkoumání bude ještě vyžadovat důvod, proč byly provinciální stavy na základě kabinetního nařízení z r. 1786 přibrány k diskusi (str. 161 a násl.).

Kodifikace, která byla konečně v r. 1791 vyhlášena s účinností od 1. 6. 1792, byla již 5. 5. 1792 suspendována s odůvodněním, že se s ní obyvatelstvo ještě dostatečně neseznámilo. Skutečný důvod této suspense musíme ovšem hledat ve změněné třídní situaci, která nastala vlivem francouzské buržoasní revoluce. Mimo jiné mohla také neutěšená vnitřní hospodářská situace vést ke zostření krize feudalismu, což spolu se zesíleným vývozem obilí se projevovalo ve značném přesunu sil ve prospěch junkerů. Intervence ve Francii a příprava útoku na Polsko měly na jedné straně předejít revolučním událostem ve vlastní zemi; a na druhé straně musely být před nimi odstraněny jakékoliv revoluční jevy. Tomuto reakčnímu útoku padla i za oběť kodifikace, která byla posledním výplodem tzv. pruského osvícenského absolutismu (str. 193).

Porážka pruské armády ve Francii a třetí dělení Polska ovlivnily ovšem situaci zase v jiném směru. Vládnoucí třída si mohla být již jista, že slabá domácí buržoazie nebude a nemůže napodobovat francouzský vzor. Několik ohnisek selských povstání bylo zlikvidováno. K tomu ještě přistupuje velmi paradoxní situace v justici, která přes suspensi kodifikace v praxi kodifikace používala. Koloniální režim na polském území si vyžadoval vybudování silné centrální správy a zavádění pruského práva. Roztříštěnost dosavadního pruského práva však byla pro tyto účely naprosto nevhodná. Za této situace přišla pruská vládnoucí třída vhod již připravovaná kodifikace a tato byla nyní s účinností od r. 1794 uvedena s konečnou platností v život.

Heuerova práce je pro budoucí zpracování dalšího vývoje PLR v 19. století základem, z kterého bude muset vycházet každý další autor zabývající se touto problematikou, a právě v tom je i význam celé knihy.

Karel Litsch